

Prof. habil. dr. Vladas Rajeckas – iškilus pedagogas, mokslininkas – švęstų 90-metį

Romanas Vasiliauskas

Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukologijos ir filosofijos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, roman.vas@gmail.com

Kiekviena aukštoji mokykla daro neįkainojamą poveikį švietimui, o institutui, rengiančiam mokytojus, tenka išskirtinis vaidmuo ugdant jaunimo žmogiškumo pradus, keliant jų mokymosi potencialą, nutiesiant tiltus į gilesnį tikrovės pažinimą. Institutas tampa visaverte ugdymo įstaiga per abipusę studentų ir dėstytojų interesų darną ir atsakomybę, kai dėstytojas neužsidaro savyje, o orientuojasi į kito žmogaus interesus, poreikius ir vertybes. Šiai dėstytojų kategorijai priskirtinas ir Vladas Rajeckas, plačiai pedagoginėje visuomenėje žinomas pedagogas.

Vladas Rajeckas prie darbo stalo pedagoginių sprendimų vizijas priimant

V. Rajeckas gimė 1927 m. Ukmergės rajono Vidiškių miestelyje darbininko amatininko šeimoje. Mokymosi kelią pradėjo „smetoninių“ laikų reiklumo dvasia persmelktose mokyklose: nuo 1934 m. lankęs ir 1940 m. baigęs Kovarsko rajono Kurklių pradžios

mokyklos šešis skyrius, 1940 m. kibo į mokslus Ukmergės gimnazijoje. Iš prigimties būdamas smalsus, aktyvus ir veržlus, anksti įpratė laikytis režimo, sistemingai ir kruopščiai mokytis įvairių dalykų. Pastangos buvo apvainikuotos – mokyklą baigė aukso medaliu. Dar mokykloje įpratė proteguoti draugus, domėjosi literatūra, daug skaitė ir besiformuojančios pedagoginės ir literatūrinės aspiracijos vis daugiau krypo pedagogo profesijos link. 1946 m. įstojo į Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto Lietuvių kalbos ir literatūros fakultetą, kuriame, sėkmingai studijuodamas, reiškėsi visuomeninėje ir komjaunimo organizacijos veikloje, įgijo pedagoginio darbo įgūdžių, tai atvėrė kelią tolesnei profesinei karjerai. 1950 m., baigęs pedagoginį institutą, buvo paskirtas į Panevėžio pedagoginę mokyklą, kurioje dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą bei dėstyimo metodiką, dirbo direktoriaus pavaduotoju mokymo reikalams, o 1956–1960 m. – Panevėžio 2-osios vidurinės mokyklos direktoriumi, vadovavo Panevėžio konsultaciniam punktui, taip įgydamas pedagoginio darbo įgūdžių. Tuo laikotarpiu formuojasi V. Rajecko kaip dėstytojo pagrindiniai bruožai. Kaip nurodo O. Tijūnėlienė (2009), kartu dirbę Panevėžyje bendradarbiai atsiliepia apie Profesorių kaip apie jautrų žmogų, gerą dalyko žinovą, puikų metodininką, gebantį įtaigiai aiškinti kalbos faktus, juos susiejant su literatūros šaltiniais. Dar būdamas jaunas vadovas, jis sugebėjo sukurti darnų kolektyvą, kurio nariai mokėjo vieni kitus gerbti, morališkai palaikyti, vieni kitiems padėti, siekti gerų mokymosi rezultatų.

Padirbėjęs mokytoju, vadovu ir konsultantu, V. Rajeckas nenurimo, o vis svajojo apie kopimą aukštyn pedagoginės hierarchijos laiptais. Šiai svajonei įgyvendinti įtakos turėjo gyvenamasis laikotarpis – aukštosios mokyklos plačiai atvėrė duris aspirantūrai. 1960 m. V. Rajeckas siunčiamas į Sankt Peterburgo (Rusija) A. Gerceno pedagoginio instituto Bendrosios pedagogikos katedros aspirantūrą. 1963 m. apgynė disertaciją „Teigiamo požiūrio į humanitarinius dalykus ugdymas“ ir jos pagrindu 1966 m. išleido monografiją lietuvių kalba.

Veikla Pedagogikos mokslinių tyrimų institute (1963–1975)

6-ajame dešimtmetyje TSRS Mokslų akademijos sistemoje buvo steigiami institutai, kurie vykdė įvairius tyrimus atsižvelgiant į liaudies ūkio, kultūros, švietimo poreikius. 1958 m. buvo įkurtas Mokyklų mokslinio tyrimo institutas, kuris vėliau reorganizuotas į Pedagogikos mokslinio tyrimo institutą. Jaunas ir energingas pedagogikos mokslų kandidatas skiriamas instituto vadovu. Jis su užsidegimu padeda organizuoti institutą, formuoja jo struktūrą, stovi prie jo ištakų rūpindamasis įvairiais aprūpinimo ir organizavimo klausimais. V. Rajeckas, 1963–1975 m. vadovaudamas institutui, išplėtė instituto tyrimų problematiką, subūrė mokslininkų grupes, tyrusias švietimo ekonomiką ir organizavimą, kūno kultūros metodiką, mokyklinę mediciną, specialiųjų poreikių turinčių įvairių amžiaus grupių vaikų ugdymą bei moksleivių auklėjimą. Kartu institutas, kaip

Lietuvos švietimo ministerijos padalinys, sprendė aktualias švietimo ir mokymo organizavimo problemas. Šiuo periodu jis, be administracinio darbo, toliau gilinosi ir tyrė didaktiką, auklėjamąjį ugdymą. Jam visada buvo svarbu mokymo tikslingumas, todėl jis ieškojo būdų, kaip mokymo turinį panaudoti intelektualiniam, moraliniam, estetiniam ugdymui. Autorius šiomis temomis parašė ir spausdino straipsnius anuometinėje spaudoje (mokslo darbų „Pedagogika ir psichologija“ žurnale, „Iš lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų darbo patirties“ (1965), konferencijų tezių ir kituose leidiniuose).

Šiame institute pirmąkart pradėti metodologiškai tyrinėti tokie svarbūs švietimo organizavimo aspektai kaip mokinių profesinis orientavimas (L. Jovaiša), pedagoginio tyrimo metodologija (B. Bitinas), taip pat platesni švietimo, tautinės pedagoginės kultūros klausimai (M. Lukšienės, J. Laužiko ir kitų autorių istorinė mokyklos ir švietimo apybraiža „Lietuvos mokyklos ir pedagoginės minties istorijos bruožai“ (1983)) ir kt. Institute subrandinta jaunų tyrėjų karta – V. Aramavičiūtė, M. Barkauskaitė, A. Grabauskienė, V. Glebuviene, J. Žilionis, R. Kontvainas, S. Jankevičius, A. Vilkas ir kt. – apgynusių disertacijas, papildžiusių pedagoginio instituto gretas, atsidavusių pedagoginei veiklai.

Veikla Pedagoginiame institute (1975–2002)

1975 m. V. Rajeckas buvo pakviestas dirbti Pedagoginio instituto Pedagogikos katedros vedėju. Atsižvelgiant į jo administracinio, tiriamojo darbo sukauptą patirtį, pasišventimą pedagoginiam darbui, indėlį į švietimą, jau 1968 m. kaip vienas jauniausių pretendentų buvo išrinktas TSRS PMA nariu korespondentu ir jam suteiktas docento vardas (LEU archyvas, F.2, Ap. 4, B. 2792, l. 70). Be to, V. Rajeckas nuo 1967 m. rugsėjo 1 d. jau ėjo Pedagogikos katedros docento pareigas, bendradarbiavo su ankstesniu katedros vedėju V. Mikėnu ir kitais katedros darbuotojais (LEU archyvas, F. 2, Ap. 4, B. 2792, l. 20). Tai pats brandžiausias Profesoriaus sėkmingos visapusiškos veiklos tarpsnis: jis skaito pedagogikos paskaitas lituanistams, jo vadovaujami aspirantai (K. Miškinis, Z. Bajoriūnas, P. Augutis, A. Dumčienė ir kt.) sėkmingai apsigina disertacijas, leidžia mokslo darbų žurnalą „Pedagogika“. Jis yra Instituto mokslinės tarybos narys, Pedagogikos mokslų kandidato mokslinio laipsnio teikimo prie Vilniaus universiteto tarybos narys, įvairių žurnalų, leidinių redakcijų narys. Tačiau iš įvairių veiklos sričių reikėtų išskirti originalių pedagogikos vadovėlių, mokymo priemonių, palengvinusių studentų studijas, rengimą ir leidimą.

6–7-ajame dešimtmetyje V. Rajeckas su kitais bendraautoriais (B. Bitinu, J. Vaitkevičiumi, Z. Bajoriūnu, 1981), parengė originalų vadovėlį „Pedagogika“, pralaužė pedagoginio sąstingio ledus, pradėjo tolti nuo totalitarinės pedagogikos ir mažinti atskirtį nuo savo tautinių šaknų. Vėliau autorius daugiausia specializavosi didaktikos srityje ir išleido pagal pedagogikos mokymo programą pedagogikos atskiroms temoms nagrinėti leidinius studentams: „Pamokos tobulinimo klausimai“ (1976), „Mokymo metodai.

Pamoka“ (1977), „Mokymas, jo kryptys: paskaitų konspektas“ (1980), „Ugdomasis mokymas“ (1994), „Asmenybės raida ir ugdymas“ (1995), „Mokymas: svarba, esmė“ (1996), „Pamoka“ (1997), „Mokymas – ugdymo pagrindas“ (1997), „Mokymo metodai“ (1997) ir kt. Autoriaus įvairių didaktikos idėjų centre vyrauja ugdomasis mokymas, į mokinio asmenybę orientuotas ugdymas, kurio tikslų galima pasiekti, kai tuo pačiu metu mokinyk lavinamas, prusinamas, auklėjamas kaip asmenybė. Kaip nurodo E. Martišauskienė, „mokymo dėka <...> susidaro palankios prielaidos dorovinių, estetinių, darbinių, tautinių požiūrių formavimuisi“ (Martišauskienė, 2008).

Profesorius, rengdamas didesnės apimties leidinį, nagrinėjo tradicines mokymo organizavimo formas ir jas siejo su natūralios ir specialiai organizuotos mokyklos aplinkos kontekstu. 1999 m. anksčiau parašytų straipsnių ir jau išspausdintų leidinių pagrindu išleido solidų vadovėlį studentams „Mokymo organizavimas“. Minčių dėstymo stilius, paprastumas ir aiškumas traukė studentų dėmesį. Neatsitiktinai 2002 m. Kultūros ministerijos ataskaitose V. Rajecko knyga „Mokymo organizavimas“ pripažinta skaitomiausia Nacionalinėje Martyno Mažvydo ir kitose bibliotekose. Ne mažiau paklausūs pripažinti ir kiti minėto autoriaus mokslinės ir dalykinės literatūros darbai – „Švietimas: raida ir dabartis“, „Pedagogika – ugdymo mokslas ir menas“, „Asmenybės raida ir ugdymas“ (Delfi.lt, 2003).

Profesoriaus paieškos ir tyrimai pedagogikoje ne tik netrukdė, o labiau padėjo jam reikštis ir akademinėje veikloje.

Būdamas produktyvus tyrėjas, daugelio leidinių ir idėjų autorius, jis vadovavimą Pedagogikos katedrai (1975–2002 m. m.) grindė demokratiniais, bendradarbiavimo, prioriteto teikimo kompetencijai principais, skatino savo pavyzdžiu katedros dėstytojus įsitraukti į mokslinę veiklą, kvietė, prisimenant jo žodžius, „rytoj tirti ir rašyti geriau nei rašėme vakar“.

Apibendrintai galima teigti, kad V. Rajecko asmenybė formavosi sudėtingomis sąlygomis, kai išorės ideologinis spaudimas trukdė atsiverti tikrosioms vertybėms, reikėjo gyvenimo iššūkius sutikti neprieštaraujant, slepiant savo požiūrį ir mintis. Nepaisant kai kurių gyvenimo sąlygų padiktuotų kompromisų su anuometine ideologija, V. Rajeckas kaupė patirtį, formavosi kaip empatiška ir tolerantiška asmenybė, būdamas optimistas, jaunimo ugdymo procese matė ateities perspektyvą, ja tikėjo ir, profesiskai tobulėdamas, negailėdamas jėgų, ją įgyvendino. V. Rajecko asmenybė ir veikla persmelkta pastangomis mokytojo profesinį rengimą organizuoti tokiu lygmeniu, koks galėjo būti įmanomas sovietiniu laikotarpiu vyravusioje intelektualinėje izoliacijoje ir atskirtyje nuo demokratinio pasaulio.

Literatūra

Delfi.lt. (2003). *Populiariausia knyga Lietuvos bibliotekose – V. Rajecko „Mokymo organizavimas“* (2003 m. spalio 15 d.). Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/veidai/archive/populiariausia-knyga-lietuvas-bibliotekose-vrajecko-mokymo-organizavimas.d?id=1802520>.

- Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
LEU archyvas, F.2, Ap. 4, B. 2792, l. 20, 70.
- Martišauskienė, E. (2008). Ugdomojo mokymo retrospektyva ir dabartis (V. Rajecko „Ugdomojo mokymo“ ir konstruktyvizmo paralelės). *Pedagogika*, 89, 11–17.
- Rajeckas, V. (1999). *Mokymo organizavimas*. Vilnius: Šviesa.
- Statauskienė, L. (2009). Teigiamo požiūrio į mokymąsi ugdymo idėja profesoriaus Vlado Rajecko mokslo darbuose ir šiuolaikinės idėjos įgyvendinimo galimybės. *Pedagogika*, 93, 118–125.
- Tijūnėlienė, O. (2009). Vlado Rajecko asmenybės ir pedagoginių idėjų patrauklumas. *Pedagogika*, 93, 112–117.